

Соврем. школа, 2006. С. 196. (320 с.); **31.** Скакун О. Ф. Згадана праця. С. 25; **32.** *Загальна теорія держави і права* : підручник для студентів юрид. вищих навч. закладів / за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АпрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АпрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. С. 197 (584 с.); **33.** *Тихомиров О. Д.* Правового наукового знання аналіз рівня розвитку // Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Концерн «Вид. Дім «Ін Юре», 2003. С. 785 (1232 с.); **34.** *Бобровник С. В.* Проблеми теорії держави і права: курс лекцій. Київ : Вид-во Київ. ун-ту права, 2005. С. 15-16. (122 с.).

Tarakhonych T. I. Methodological tools of scientific cognition

It's highlighted in the article that methodology is general scientific phenomenon characteristic of science in general and each science in particular.

The article emphasizes that methodology structurally includes the row of components, among which system of methods and doctrine on them, certain outlook of researcher and general theoretical principles.

The attention is drawn to different points of view on understanding the methodology by foreign and domestic scientists. Thus, foreign scientists stress that the methodology is a special section of the theory of cognition, which is a logical search of ways, means, methods of research activities and their application in various fields of scientific knowledge. Author highlights that number of scientists analyzing methodology put emphasis on the methods of scientific cognition, which significantly reduces its scientific potential and along with that don't deny the existence of scientific principles, logic techniques and special methods of cognition.

An important role is given to the methodology of legal science among methodology of scientific cognition. It's emphasized that the basis of the methodology of legal science is the methodology of theory of law. Its specific features and functionality are highlighted by the author.

It was found that the methodological basis of general theoretical research of legal science categories are the research approaches, a system of methods, tools and general theoretical principles of scientific cognition.

Various methodological approaches are defined and described in general theoretical level. The notion of scientific cognition methods was defined, and attention was drawn to its specific features. Along with the methods, the principles of scientific cognition play important role among methodological tools, the most important of which are given substantive characteristic.

Key words: *methodology of scientific cognition, methodology of legal science, methodology of theory of state and law, scientific approaches, method, tool of scientific cognition, principles of scientific cognition.*

УДК 340.1

О. Л. ЛЬВОВА,
кандидат юридичних наук

**ІДЕЇ ВЕЛИКИХ РЕФОРМАТОРІВ ПРО ДЕРЖАВНУ ВЛАДУ
ТА ЇХ ВІДПУННЯ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ**

У статті розкривається визначальна роль Реформації 1517 р., яка суттєво вплинула на розвиток європейської цивілізації. Наголошується, що найбільш позитивним мотивом для розвитку правової думки даного періоду є прагнення захисту свободи

людини від надмірної влади. У зв'язку з цим досліджуються реформаційні погляди Яна Гуса, Мартіна Лютера, Жана Кальвіна та ін. на світську владу та її межі, які стали потужним поштовхом до створення громадянського суспільства, демократії, розвитку прав і свобод людини. Сьогодні законодавство України увібрало в себе численні ідеї великих реформаторів, у зв'язку з чим автором здійснюється аналіз деяких нормативно-правових актів України, зокрема у сфері державної служби.

Ключові слова: влада, держава, межі влади, правитель, реформація, свобода, християнство, церква.

Львова Е. Л. Идеи великих реформаторов о государственной власти и их отголоски в правовой системе Украины.

В статье раскрывается определяющая роль Реформации 1517 г., которая существенно повлияла на развитие европейской цивилизации. Отмечается, что самым положительным мотивом для развития правовой мысли данного периода является стремление к защите свободы человека от чрезмерной власти. В связи с этим исследуются реформационные взгляды Яна Гуса, Мартина Лютера, Жана Кальвина и др. на светскую власть и ее пределы, которые стали мощным толчком к созданию гражданского общества, демократии, развития прав и свобод человека. Сегодня законодательство Украины вообрало в себя многочисленные идеи великих реформаторов, в связи с чем автором осуществляется анализ некоторых нормативно-правовых актов Украины, в частности, в сфере государственной службы.

Ключевые слова: власть, государство, пределы власти, правитель, реформация, свобода, христианство, церковь.

Lvova O. L. Ideas of the great reformers of the state and their echoes in the legal system of Ukraine

The article reveals the key role of the reformation in 1517, which significantly influenced the development of European civilization. It is noted that the most positive motive for the development of the legal thought of this period is the desire to protect human freedom from excessive government. In this regard, explores reformation views of Jan HUS, Martin Luther, John Calvin and others on the secular power and its limits, which have become a powerful impetus to the creation of a civil society, democracy, development, rights and freedoms of the individual. Today, the Ukrainian legislation has incorporated many ideas of the great reformers in this connection the author performed the analysis of some legal acts of Ukraine, in particular, in the field of public service.

Keywords: power, state, limits of authority, rulership, reformation, freedom, Christianity, the Church.

Реформація 1517 р. стала найважливішим переломним моментом у розвитку європейської цивілізації, який суттєво вплинув на усю подальшу історію та продовжує впливати в наші дні. Правильна оцінка цього періоду є вельми важливою як для розуміння усієї історії Європи, так і для запозичення її перспективного досвіду для України. Зокрема, з метою визнання вагомого внеску протестантських церков і релігійних організацій у розвиток різноманітних сфер життя держави, вияву поваги до їх ролі в українській історії та становленні незалежної держави 26 серпня 2016 р. видано Указ Президента України «Про відзначення в Україні 500-річчя Реформації»¹.

Найбільш позитивним мотивом для розвитку правової думки даного періоду називають прагнення захисту свободи людини. Ідея свободи стала одним із

ключових понять європейської цивілізації Нового часу. Саме обґрунтування абсолютності свободи значно пізніше, вже на рубежі XVIII – XIX ст., стало головним у німецькій філософії, яка багато чим зобов'язана Реформації². При цьому в українській юридичній літературі практично відсутні наукові дослідження даних питань, окрім філософсько-правових аспектів розглядуваної нами епохи. З огляду на це *метою статті* є аналіз ідей великих реформаторів про державну владу та їх вплив на формування правової системи України.

Хто ці видатні особистості, які, ризикуючи власним життям, викривали зловживання могутньої церковної влади, що на той час була наділена найвищим авторитетом у державі, сміливо говорили про межі влади духовної і світської, про характер правителя, заявляли правду про істинну сутність людини, її права тощо, чим реформували увесь хід історії європейської цивілізації?

Одним із рушіїв реформаційного руху був **Ян Гус**. Як і його попередники-реформатори, Ян Гус передусім зосереджував увагу на критиці церкви у Чехії, по-перше, тому, що сам був її служителем, і, по-друге, тому, що церква претендувала стати верховним керівником усього християнства. Насправді ж, церква тієї епохи була заражена жаждою до грошей та земельних володінь і відвернулася від свого духовного послання. Критика церкви зачепила й світську владу феодального суспільства – короля, дворянство, бюргерство тощо, оскільки люди повсякчас відчували страждання й несправедливість як від вищої духовної влади, так і від світської. Священики змушували народ платити за хрещення, за сповідь, за погребіння, за причастя, за вінчання і т. д.³

Ян Гус проголошував, щоб люди підкорялися владі як духовній, так і світській, однак не сліпо, а в межах дозволеного, тобто лише в тих випадках, коли наказ не суперечить заповідям Божим. Адже влада, яка віддає нехристиянські накази і яка сама порушує настанови Божі, не може вважатися справжньою владою, визнаною Богом⁴. Ян Гус, таким чином, створив вчення про умовну покору духовній і світській владі.

Щоб належним чином оцінити усю мужність, з якою Ян Гус виступив проти церкви, потрібно уявити собі її безмежну могутність у ту епоху. Піднесена над усіма вірянами – від монарха до кріпосного, вона панувала над ними іменем Бога і проголошувала себе єдиним посередником між Богом та людьми, стверджуючи, що слухняні перед церквою потраплять до раю, а ті, хто грішить проти неї, – у пекло. Боротьба Гуса зачепила й іншу складову суспільства – світську, оскільки він говорив про обов'язки кожного, зокрема світських правителів щодо своїх підданих⁵.

Своїми ідеями Ян Гус посіяв ворожнечу між світським і духовним станами, у чому, зокрема, й полягало одне з пред'явлених реформатору обвинувачень, після яких його було страчено на вогнищі⁵.

Згодом проти непохитного авторитету папства та зловживань церкви у Німеччині виступив **Мартін Лютер**, що похитнуло значення церковної ієрархії і носієм релігійної санкції стала розглядатися уся спільнота віруючих, тобто сам народ. Це сприяло активному розвитку демократичної тенденції у розумінні держави. У XVII – XVIII ст., як наголошує І. Фокін, саме протестанти виступили головними борцями за свободу і демократію, і у цьому розумінні радикально вплинули на історичний розвиток Європи⁷.

Реформація Мартіна Лютера стала тим корінним перетворенням, що не обмежується лише церковними змінами. Тому можна сказати, що сучасна епоха починається разом з Мартіном Лютером, оскільки разом з Реформацією людська свідомість змінилася і зазнала перетворень в усіх її головних формах⁸.

Питання папської влади в Німеччині він ставив у національному та політичному розрізі. Лютер наголошував, що справа церковного устрою є завданням світської влади і вірян загалом, оскільки уявлення про те, що між сферою світських справ і справами духовними існує стіна, має бути заперечено⁹. Розглядаючи державу і церкву як одне ціле, Мартін Лютер у 1520 р. висловив думку про перевагу світської влади над духовною¹⁰.

Сам *інститут влади* Лютер вважав справедливим, божественним та корисним улаштуванням. Свою особисту заслугу реформатор убачав у тому, що він заснував і ствердив світську владу, виходячи зі Святого Письма.

Лютер відводив світській владі широке поле діяльності: збереження миру і порядку серед людей, адміністративні функції, контроль над внутрішньою і зовнішньою торгівлею, турбота про виховання і освіту молоді, допомога непрацевдатним. Вирішенням цих завдань мали займатися посадові особи, до яких Лютер висував такі ж вимоги, як і до представників інших професій. Він наполегливо підкреслював, що при здійсненні своїх функцій вони повинні керуватися не власними корисливими інтересами, а інтересами підданих. «Не людьми, а свинями і псами, – писав реформатор, – повинні управляти такі особистості, які не шукають в управлінні нічого, окрім своєї користі і честі»¹¹.

З огляду на це Лютер, як і Ян Гус, виводить певні умови щодо покори владі, проголошуючи: «Якщо князь вчиняє протизаконно, чи має народ слідувати за ним? Ні, тому що проти закону не можна діяти нікому, адже Богу (який ввів закон), належить підкорятися більше, ніж людині»¹².

За висловлюванням Е. Еріксона, принциповим курсом Мартіна Лютера було Святе Письмо. Юридичні навички Лютера зробили його легальним текстом, адже згодом конституції почали гарантувати індивідуальні права і таким чином протестантизм почав робити свій внесок у спосіб життя, що вільний від терору¹³.

Як бачимо, вчення реформаторів поставило питання про обмеження світської влади щодо людини. У даному контексті насправді реформаторський виклик містить теза Лютера, що «правителю не належно думати: країна моя і всі люди мої, я хочу робити те, що мені подобається; а слід міркувати так: я належу країні і людям, я зобов'язаний діяти їм на благо»¹⁴. Тобто суспільне благо, добробут людей реформатор визначає як сувору межу, яку не вправі порушувати правителі.

Швейцарський реформатор *Жан Кальвін*, з якого почалася трансформація Женеви, разом зі своїми соратниками мав за мету побудувати місто відповідно до Слова Божого, місто, яке б стало моделлю для усієї Європи. І насправді, на той час Женева була особливо страшним, злочинним, аморальним містом. Саме тому дивно, як вона стала настільки розвинутою так швидко. Яким чином місце криміналу й корупції стало перетином міжнародної дипломатії,

центром гуманітарної допомоги і міжнародних організацій? Як місце тотального невігластва стало місцем з найкращими школами, місцем, де ворожі країни зустрічаються для підписання важливих угод? ¹⁵. Чимало дослідників убагачують у цьому ключову роль діяльності Жана Кальвіна.

Як і Мартін Лютер, Жан Кальвін обґрунтовував межі державної влади. Він писав, що сфера дії влади обмежена передусім *сферою природного суспільного блага* (*bonum commune naturale*). Однак він пішов ще глибше у розумінні меж – від матеріальних до духовних, вказуючи, що держава не може відати такими духовними матеріями, як *совість*. Тому саме вона, совість, названа однією з меж влади держави.

Наступна межа державної влади, за Жаном Кальвіном, виходить із природи індивідів, що проживають у даній державі. Людина не була створена державою, існує не завдяки їй і не задля неї. Як носій образу і подоби Божої, вона має обов'язки і відповідальність у приватному житті, що виходять за межі її обов'язків перед державою, і для цього людині має бути надана певна *свобода*, на яку держава не має зазіхати.

Третя межа, що обмежує державну владу, на справедливе переконання Жана Кальвіна, лежить у таких природних сферах суспільства, як дім, сім'я, школа, церква, різні економічні і соціальні організації, походження чи способі існування яких не пов'язані з державою. Втручання держави тут можливе лише у разі, якщо вони виходять за встановлені межі чи погрожують добробуту інших сфер життєдіяльності індивідів чи держави. Така ситуація може виникнути, наприклад, коли батьки нехтують навчанням дітей, чоловік погано поводиться з дружиною чи одна соціальна група пригнічує іншу.

Водночас, за спостереженнями Г. Мітера, кальвінізм виступає й проти іншої крайнощі – індивідуалізму лібералів – які прагнуть ослабити владу держави і звести її втручання до мінімуму – особливо в економіці та соціальній сфері, дозволяючи певним соціальним групам безперешкодно йти власним шляхом. З огляду на це підкреслюється обов'язок правління – здійснювати правосуддя, виконуючи закони, які не дозволяють індивідам чи іншим громадським групам переступати власні кордони і тим самим зазіхати на права інших людей чи держави в цілому ¹⁶.

Так, сьогодні яскравим прикладом згаданих крайнощів є намагання необґрунтованого розширення спектру природних прав людини окремими спільнотами (сексуальними меншинами), які знаходять широку підтримку Європейського Союзу. Відбувається зміщення ціннісних засад, на яких будувалася і розквітала європейська цивілізація, у бік споживацьких, егоїстичних пріоритетів.

Упродовж усієї історії Жан Кальвін виступав проти абсолютизму й олігархії. Кальвіністи домагалися прийняття чітко складених конституцій, де були б конкретно окреслені права громадян, а члени парламенту чи конгресу розглядалися б як представники народу, які делеговані для захисту їх прав від узурпації влади чи її незаконного вживання главою чи чиновниками. Біблія вчить, що навіть влада царів Саула і Давида, яка була встановлена і освячена Богом, настала лише після народного волевиявлення¹⁷.

Ще одна пересторога проти зосередження влади в руках небагатих полягає у розподілі правління на три влади: законодавчу, виконавчу і судову – без підкорення їх одна одній.

Реформісти стверджували ідею про необхідність обмеження влади правителів задля запобігання тиранії, виходячи з біблійної концепції гріховності людини і розуміючи, що жодна людина не є ідеальною. Ця система була збалансована згідно зі Старим Заповітом (книга Повторення Закону та Пророка Ісаї 33:22), де описано поділ влади.

Така женецька модель була запозичена й адаптована іншими країнами, навіть декілька сторіч потому в Конституції США використано ту саму модель поділу влади на три гілки¹⁸.

У ст. 6 Конституції України 1996 р., зокрема, визначаються межі влади і діє аналогічний принцип її поділу на три гілки: «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України».

Таким чином, Реформація відкрила шлях до ствердження авторитету людини, її прав і свобод та визнання пріоритету її інтересів над державними. Благополуччя людини і суспільне благо починають визнаватися метою діяльності держави, що природно сприяло обмеженню її влади.

Однак ці ідеї великих реформаторів були б незавершеними, якби осторонь залишилася проблема іншого змісту – етичного. Адже характер влади чи політичний режим неодмінно постають з характеру особистості правителя, у зв'язку з чим в епоху Реформації висувалися суворі вимоги.

Так, реформатор **Еразм Роттердамський**, священик, великий мислитель епохи пізнього Відродження, також критикуючи надмірність церкви, водночас висловлював погляди на політичну владу, на права й обов'язки правителя (князя), які були сформульовані ним у зв'язку з трактуванням принципових положень християнської етики¹⁹.

У своєму трактаті «Виховання християнського государя» Еразм нагадує імператору, що він не просто повинен государ, а государ християнський. У внутрішній політиці монарху необхідно пам'ятати про мудрість і добро (за аналогією з Богом). Імператор – батько для підданих. Тому й впливати на людей краще шляхом переконання і стимулювання нагородами²⁰.

Еразм наголошує, що для християнського государя щастя свого народу має бути понад усе, який він повинен любити й плекати, як власне тіло і управляти довіреною йому країною так, щоб мати схвалення Христа²¹.

Еразм писав, що князь повинен застосовувати до підданих «не владу, а любов», що той, хто вище за всіх, повинен вважати себе слугою, а не правителем». Поряд з посиланнями на Євангелія (Матвія 20:25 – 26 та ін.) Еразм обґрунтовує свої положення й правовими аргументами. Обов'язки правителя щодо свого народу він виводив із того, що князь виконує суспільні функції і тому має ухилятися від будь-яких мотивів приватного чи особистого характеру. «Не обертай на свою користь суспільне, а віддавай на спільне благо й те, що належить тобі, і усього себе. Багато чим народ тобі зобов'язаний, ти ж народу зобов'язаний усім»²².

Отже, усі згадані ідеї видатних реформаторів середньовіччя зводилися до головного – держава має визнавати існування Бога і свою відповідальність перед Ним. Це також стверджено в Декларації Незалежності США, де проголошено, що «Творець наділив Свої творіння невід’ємними правами». Таким чином, борг держави – заохочувати повагу до Бога, захищати церкву, сприяти дотриманню створеного Богом морального закону. У часи морального занепаду суспільства держава має вселяти повагу до закону Божого своїм громадянам²³.

Зокрема, прикладом змін і розквіту історії країн саме завдяки впровадженню у державну діяльність біблійних приписів є Норвегія. Видається, що вона стала багатою й успішною завдяки запасам нафти у Північному морі. Однак є й інші країни, які багаті ресурсами, але водночас їх населення є бідним, ними правлять корумповані деспоти, а люди позбавлені свободи і прав. Слід сказати, що ще два століття тому Норвегія була чи не найбіднішою країною Європи, яка страждала від постійних війн зі своїми сусідами, люди були позбавлені свободи настільки, що не могли мандрувати навіть у межах своєї країни.

Однією із особистостей, що була рушієм змін у Норвегії, став місіонер, норвежець *Ганс Нельсон Хейддж*, який, усупереч вимогам влади, почав мандрувати власною країною і навчати людей біблійним принципам життя. Люди почали розвиватися, навчатися, мандрувати і стали справжніми лідерами змін. Коли люди дізналися, що Біблія вчить про уряд, вони стали брати участь у державному житті. Вчення Хейджа і його робота були лише початком проти тиранії економічної системи, яка віками перебувала під монополією вищого класу. Пізніше, з проголошенням незалежності Норвегії у 1814 р., його послідовники допомогли створити першу Конституцію Норвегії, перетворивши країну на одну з найвільніших країн у світі, що заснована на біблійних приписах²⁴.

Усе це стало потужним поштовхом до створення громадянського суспільства, розвитку прав і свобод людини. Реформація стала і дверима, і фундаментом до звернення й ствердження у подальшій історії Європи принципів Святого Письма при побудові країн, державної влади, системи права, стосунків між людьми тощо.

Незважаючи на багатоманіття звершувальних гасел епохи Реформації, усі вони сповнені єдиного ціннісного змісту та поєднані єдиною метою. *По-перше*, сміливо викривалися зловживання священнослужителів, чим заперечувалася їх безмежна влада над усіма людьми, і навіть над світською владою, як у матеріальному, так і в духовному сенсі. *По-друге*, проголошувалося право народу впливати на світську і духовну владу, що заклало демократичні засади розвитку європейської цивілізації. *По-третє*, висловлювалася ідея переваги світської влади над духовною, однак за умови ствердження світської влади на засадах Святого Письма. *По-четверте*, встановлювалися чіткі межі владного втручання у життя людей. Зокрема, головною метою і, відповідно, межами діяльності державної влади визнавалися природне суспільне благо, добробут та свобода людини. *По-п’яте*, виходячи з біблійної концепції гріховності людини, реформісти з метою запобігання тиранії стверджували ідею про необхідність стримання влади, зокрема, шляхом поділу її на законодавчу, виконав-

чу та судову (ця система була збалансована згідно зі Старим Заповітом – Пророка Ісаї 33:22). *По-шосте*, ідеями реформаторів щодо характеру правителів закладався фундамент професійної етики державних службовців, що виходив із принципів Святого Письма – слід служити (а не панувати) своєму народові передусім любов'ю.

Незважаючи на наявні елементи критичних голосів стосовно Реформації 1517 р., ми не можемо лише на цій підставі заперечити рушійний вплив цієї події на розвиток усіх сфер життя як тогочасного суспільства, так і подальшої історії європейської цивілізації, яка почала розбудовуватися на нових підвалинах дієвих християнських цінностей.

Сьогодні законодавство України увібрало в себе численні ідеї великих реформаторів. Вони дійшли до нас через часи і випробування, виплекані іншими християнськими мислителями й діячами та збагачені законодавчою практикою розвинутих країн. Європейська Реформація, яка на увесь світ проголосила верховенство Бога і цінність людини не лише у релігійних, а й у державних справах, через століття зберегла, розвинула і втілила ці істини у законодавствах багатьох країн світу, зокрема України. Поряд із тим на шляху реформування і процвітання нашої держави ще стоять певні виклики, передусім економічного, правового та морально-етичного змісту, які нам ще належить подолати.

У преамбулі *Конституції України 1996 р.* проголошується, що Верховна Рада України від імені Українського народу приймає цю Конституцію, «виражаючи суверенну волю народу, спираючись на багатовікову історію українського державотворення, усвідомлюючи *відповідальність перед Богом*, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями».

Сьогодні ця прописна істина проходить складний шлях втілення в увесь законодавчий масив держави, долаючи суттєві перешкоди, з одного боку – атеїстичної ідеології, посяяної свого часу комуністичною владою, з другого – ліберальних уявлень про свободу людини.

З огляду на вказане конституційне положення уся правотворча діяльність держави, її органів та посадових осіб має будуватися, виходячи із принципу відповідальності перед Богом, перед власною совістю і перед майбутніми поколіннями. Зазначене покладає суворі етичні вимоги до осіб, які несуть місію здійснення державної влади. Епоха Реформації, як зазначалося, заклала міцні основи професійної етики правителів, які, поширюючись по усьому світові, не минули й українського законодавства.

Зокрема, ст. 4 *Закону України «Про державну службу в Україні»* визначає принципи державної служби, серед яких – верховенство права, законність, добросовісність, рівність тощо. А ст. 3 серед їх обов'язків називає обов'язок поважати гідність людини, не допускати порушення прав і свобод людини та громадянина²⁵.

На згадку реформаторських тез про те, що правителі не є доскональними людьми і їх свідомість зіпсована гріхом, слід звернутися до змісту ст. 22 *Закону України «Про запобігання корупції»*²⁶, яка вказує на обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища та щодо одержання

подарунків і т. д. А розділ V Закону містить ряд етичних норм щодо поведінки і способу життя державних службовців.

З цією метою також розроблено й затверджено *Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування*²⁷, основною метою яких визнається служіння народу України та територіальній громаді, охорона та сприяння реалізації прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина (п. 3), також у процесі своєї діяльності вони «мають шанувати народні звичаї і національні традиції» (п. 9).

Оскільки на конституційному рівні проголошено значення історії нашого народу та віри в Бога, що підкреслює домінуючий світогляд українського народу, то й законодавцем при визначенні офіційних державних свят справедливо враховані такі релігійні свята, як Трійця, Великдень, Різдво.

Зазначене покладає особливу відповідальність на органи державної влади усіх рівнів за збереження й ствердження християнських цінностей як щодо своєї діяльності, головною метою якої є служіння народові України, так і щодо кожної конкретної людини, адже відповідно до ст. 3 Конституції України, «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» і «державна відповідає перед громадянами за свою діяльність».

Отже, під впливом найкращих і найлюдяніших зразків європейської цивілізації, яка сформувалася, у свою чергу, під впливом Реформації, Україна стоїть на шляху можливих, кардинальних змін.

1. *Про відзначення в Україні 500-річчя Реформації:* Указ Президента України від 26 серпня 2016 р. № 357/2016 [Електронний ресурс] : сайт нормативно-електронної бібліотеки «Про». – Режим пошуку : <http://document.ua/pro-vidznachennja-v-ukrayini-500-ric-hchja-reformaciyi-doc280867.html> **2.** *Евламтєв И. И.* О роли Реформации в развитии политической мысли Нового времени (на материале работ Б. Н. Чичерина) // 500 лет Реформации и Нового времени: 1517 – 2017 (к 500-летию Реформации Мартина Лютера) : сб. материалов конф. (16-17 апреля 2015 г.). – Вып. 1. – СПб. : Изд-во Политехнического ун-та, 2015. С. 109; **3.** *Кратохвил М.* Ян Гус. – Серия «Жизнь замечательных людей». – Вып. 16. Москва : Молодая гвардия, 1959. С. 43–44; **4.** Там само, С. 49; **5.** Там само, С. 169, 171; **6.** *Гус и Лютер.* Критическое исследование Евгения Новикова. – Ч. 1. Москва : Тип. Александра Семена, 1859. С. 133–134, 136; **7.** *Евламтєв И. И.* О роли Реформации в развитии политической мысли Нового времени (на материале работ Б. Н. Чичерина) // 500 лет Реформации и Нового времени: 1517–2017 (к 500-летию Реформации Мартина Лютера) : сб. материалов конф. (16–17 апреля 2015 г.). – Вып. 1. – СПб. : Изд-во Политехнического ун-та, 2015. С. 112–113; **8.** *Фокин И. Л.* Всемирно-историческое значение Реформации и 95 тезисов Мартина Лютера // 500 лет Реформации и Нового времени. С. 4-5; **9.** *Смирин М. М.* Германия эпохи Реформации и Великой крестьянской войны: пособие для учителей. Москва : Гос. учебно-пед. изд-во Мин-ва просвещения РСФСР, 1962. С. 168; **10.** *Голубкин Ю. А.* Исследования о Мартине Лютере : статьи и воспоминания. Харьков: Изд-во Харьк. нац. ун-та им. В. Н. Каразина, 2011. С. 81–82; **11.** *Luther M.* An die Retsherren aller Stadte deutschen Landes, das sie Christliche Schulen aufrichten und halten sollen // Luther M. Sammtliche Werke: In 67 Bde. Erlangen, 1833. – Bd. 22. S. 180;

Голубкин Ю. А. Исследования о Мартине Лютере : статьи и воспоминания. Харьков: Изд-во Харьк. нац. ун-та им. В. Н. Каразина, 2011. С. 86-87; **12.** Лютер М. О светской власти. В какой мере ей следует повиноваться // Время молчания прошло. Избранные произведения 1520 – 1526 г. / пер. с нем.; исторический очерк и комментарии Ю. А. Голубкина. Харьков : Око, 1992. С. 147; **13.** Эрикссон Э. Г. Молодой Лютер / пер. с англ. и комментарии А. М. Каримского. Москва : Медиум, 1995. С. 431; **14.** Лютер М. О светской власти. В какой мере ей следует повиноваться // Время молчания прошло. Избранные произведения 1520 – 1526 г. / пер. с нем.; исторический очерк и комментарии Ю. А. Голубкина. Харьков : Око, 1992. С. 142; **15.** *Cunningham Loren*. The book that transforms nations: the power of the Bible to change any country. – Printed in the USA, 2011. P. 97-101; **16.** *Muter Г.* Основные идеи кальвинизма. – СПб. : Христианский мост, 1995. С. 111-113; **17.** Там само, С. 102-103; **18.** *Cunningham Loren*. The book that transforms nations: the power of the Bible to change any country. – Printed in the USA, 2011. P. 105-107; **19.** *Год Н. В.* Еразм Роттердамский – «Вольтер 16 століття» // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Історія та археологія, 2011. – Вип. 19. С. 105; **20.** *Год Н. В.* Религиозно-педагогические идеи гуманиста Эразма Роттердамского в его философском наследии (16 век) // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 5 (49). С. 74-75; **21.** *Эразм Роттердамский.* Воспитание христианского государя. Москва : Мысль, 2001. С. 96; **22.** *Смирин М. М.* Эразм Роттердамский и Реформационное движение в Германии. Очерки из истории гуманистической и реформационной мысли. Москва : Наука, 1978. С. 73; **23.** *Muter Г.* Основные идеи кальвинизма. – СПб. : Христианский мост, 1995. С. 151; **24.** *Cunningham Loren*. The book that transforms nations: the power of the Bible to change any country. – Printed in the USA, 2011. P. 65-71; **25.** *Про державну службу* в Україні: Закон України № 889-VIII від 10.12.2015 р. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-портал Верховної Ради України «Законотворчість». – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>; **26.** *Про запобігання корупції*: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII [Електронний ресурс]. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>; **27.** *Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування* : Затверджено Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016. № 158 [Електронний ресурс]. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16/paran13#n13>.

Lvova O. L. Ideas of the great reformers of the state and their echoes in the legal system of Ukraine.

The article reveals the key role of the reformation in 1517, which significantly influenced the development of European civilization. It is noted that the most positive motive for the development of the legal thought of this period is the desire to protect human freedom from excessive government. In this regard, explores reformation views of Jan HUS, Martin Luther, John Calvin and others on the secular power and its limits, which have become a powerful impetus to the creation of a civil society, democracy, development, rights and freedoms of the individual.

The ideas of the reformation United with a common purpose and value content. First, boldly exposed the abuses of the clergy of the Church than to deny them unlimited power over all men, and even secular authority over, both the material and spiritual sense. Second, proclaimed the right of the people to influence the temporal and spiritual power, which laid the democratic foundations of European civilization. Third, expressed the idea of the superiority of the secular power over the spiritual, however, subject to the approval of secular authorities on the principles of Scripture. Fourth, to set clear boundaries overbearing interference in peo-

ple's lives. In particular, the main goal and, consequently, limits the activities of state authorities recognized a natural public good, welfare and human freedom. Fifth, based on the biblical concept of sinfulness of man, the reformists to prevent tyranny argued the need for a deterrent power, in particular by its division into legislative, Executive and judicial (the system was balanced according to the old Testament Prophet Isaiah 33:22). Sixth, the ideas of the reformers concerning the nature of the rulers lay the Foundation of professional ethics of civil servants, based on the principles of the Holy Scriptures – to serve and not to govern) his people above all love.

Today, the Ukrainian legislation has incorporated many ideas of the great reformers in this connection the author performed the analysis of some legal acts of Ukraine, in particular, in the field of public service.

So, in the Law of Ukraine "On state service in Ukraine" defines the principles of public service, including the rule of law, justice, virtue, equality. The law of Ukraine "On prevention of corruption" specifies the restrictions on the use of official powers and receiving of gifts, contains a number of ethical standards of conduct and way of life of public servants and the like. And according to "General rules of ethical conduct of civil servants and officials of local self-government", the main purpose of their activity is considered as service to the people of Ukraine, the protection and promoting the rights, freedoms and legitimate interests of man and citizen.

As a conclusion it is emphasized that under the influence of the best and most humane of samples of European civilization, which was formed in turn, under the influence of the reformation, Ukraine stands in the way of possible major changes.

Key words: power, state, limits of authority, rulership, reformation, freedom, Christianity, the Church.

УДК 340.1

Л. О. МАКАРЕНКО,
кандидат юридичних наук

ОСНОВНИ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

У статті розглянуто основні підходи у дослідженні правової культури в сучасній юридичній науці. Зазначено, що методологія розглядається як сукупність основних положень і вимог теорії пізнання, засадничих філософсько-діалектичних законів і категорій, загальнологічних принципів, методів, способів і прийомів, які наука використовує для опису, аналізу та вивчення різних аспектів об'єктивної дійсності, а також при пошуку нових знань. Зазначено, що розглянуті у статті підходи до розуміння такого складного явища, як правова культура не суперечать один одному, а навпаки, доповнюють її.

Ключові слова: наукові знання, методологія, культура, правова культура, достовірність, об'єктивність.

Макаренко Л. А. Основные подходы в исследовании правовой культуры в современной юридической науке

В статье рассмотрены основные подходы в исследовании правовой культуры в современной юридической науке. Отмечено, что методология рассматривается как